

وزارت علوم و تحقیقات و فناوری

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

IMAM KHOMEINI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

دانشکده علوم و تحقیقات اسلامی
گروه فلسفه و حکمت اسلامی

مقایسه‌ی نظریه جاودانگی و آثار آن از منظر جان هیک و غزالی

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته‌ی فلسفه
گرایش فلسفه دین

آمنه حسنی

استاد راهنما:

دکتر رضا رسولی شریبانی

استاد مشاور:

دکتر مجید ملایوسفی

مهر ۱۳۹۱

رسالة محمد

تقدیم به :

این پایان نامه را تقدیم به خانواده‌ام می‌کنم که با تمام وجود در تمام مراحل زندگی همگام و همراه من بودند، و از خداوند منان آرزوی موفقیت برایشان دارم.

تقدیر و تشکر:

صمیمانه از معلمان و استادان بزرگواری که در طول دوران تحصیلی از محضرشان کسب دانش کردم، تشکر می‌کنم، خصوصاً از استاد بزرگوار و ارجمندم جناب آقای دکتر رضا رسولی شریبانی به‌عنوان استاد راهنما و از جناب آقای دکتر مجید ملایوسفی به‌عنوان استاد مشاورم که در نوشتن این پایان‌نامه و در طول دوران تحصیلی مرا یاری رساندند.

فرم تأییدیه هیأت داوران جلسه دفاع از پایان‌نامه/رساله

بدین وسیله گواهی میشود جلسه دفاعیه از پایان‌نامه کارشناسی ارشد/ دکتری صبا آصفی
 دانشجوی رشته طبیعیات گرایش تحت عنوان تاثیر سوراخ‌های آب در استحکام بتن
 در تاریخ ۱۳۹۱/۰۲/۲۳ در دانشگاه برگزار گردید و این پایان‌نامه با شماره ۱۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ و درجه بسیار خوب مورد تأیید هیأت
 داوران قرار گرفت.

ردیف	سمت	نام و نام خانوادگی	مرتب‌ی دانشگاهی	دانشگاه یا مؤسسه	امضا
۱	استاد راهنما	<u>دکتر حسن بول</u>	<u>استاد</u>	<u>پيام نو</u>	
۲	استاد مشاور	<u>دکتر صبا آصفی</u>	<u>استاد</u>	<u>دکتر صبا آصفی</u> <u>(امام خمینی)</u>	
۳	داور خارج	<u>دکتر محسن انبازاده</u>	<u>استاد</u>	<u>پيام نو</u>	
۴	داور داخل	<u>دکتر محمدحسن زاهدی</u>	<u>استاد</u>	<u>سید الهادی</u>	
۵	نماینده تحصیلات تکمیلی	<u>دکتر داور صبا</u>	<u>استاد</u>	<u>امام خمینی</u>	

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب...آمنه حسینی..دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته ...فلسفه . گرایش. فلسفه دین که در تاریخ. ۹۱/۷/۲.. از پایان نامه ی خود تحت عنوان ..مقایسه ی نظریه جاودانگی و آثار آن از منظر جان هیك و غزالی ...با کسب درجه ی...۱۸/۲۵.. دفاع کرده ام، شرعا و قانونا متعهد می شوم:

۱. مطالب مندرج در این پایان نامه، حاصل تحقیق و مطالعه اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و غیره استفاده کرده ام، با رعایت کامل امانت، مطابق مقررات، اقدام به ارجاع در متن و ذکر آن در فهرست منابع و مآخذ نموده ام.
۲. تمامی یا بخشی از این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی به سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
۳. مقالات مستخرج از این پایان نامه کاملا حاصل کار اینجانب بوده و از هرگونه جعل داده و یا تغییر اطلاعات پرهیز کرده ام.
۴. از ارسال همزمان و یا تکراری مقالات مستخرج از این پایان نامه (با بیش از ۳ درصد همپوشانی) به مجلات و یا همایش های گوناگون خودداری نموده و می نمایم.
۵. کلیه حقوق مادی و معنوی حاصل از این پایان نامه متعلق به دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) بوده و متعهد می شوم هرگونه بهره مندی و یا نشر دستاوردهای حاصل از این تحقیق اعم از چاپ کتاب، مقاله، ثبت اختراع و غیره (چه در زمان دانشجویی و یا بعد از فراغت از تحصیل) با کسب اجازه از استاد (استادان) راهنما باشد.
۶. در صورت اثبات تخلف و نقض موارد پنجگانه فوق (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی دانشجو: آمنه حسینی

امضاء

آمنه حسنی

مقایسه ی نظریه جاودانگی و آثار آن از منظر جان هیک و غزالی

مجوز بهره برداری از پایان نامه/رساله

کلیه حقوق اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و... از نتایج این پایان نامه برای دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین محفوظ است. بهره بردای از این پایان نامه /رساله در چهارچوب مقررات کتابخانه و با توجه به محدودیتی توسط که استاد راهنما به شرح زیر تعیین می شود، بلامانع است:

- بهره بردای از این پایان نامه /رساله برای همگان بلامانع است.
- بهره بردای از این پایان نامه /رساله ، با اخذ مجوز از استاد راهنما بلامانع است.
- بهره بردای از این پایان نامه /رساله تا تاریخ بلامانع است.

استاد راهنما می تواند یکی از گزینه های بالا را انتخاب کند و مسئولین کتابخانه موظف به رعایت موارد تعیین شده می باشند.

نام استاد یا اساتید راهنما: دکتر نجاری
تاریخ: ۹۳/۷/۳۰
امضاء:

چکیده

موضوع این پژوهش مقایسه نظریه جاودانگی از دیدگاه غزالی و جان هیگ است. با بررسی تاریخ ملل و ادیان باستان می‌توانیم به وضوح دریابیم که، باور به جاودانگی با سرشت و حیات بشر عجین شده است. بشر با برپاداشتن نوعی سنن و آداب مربوط به مرگ و پرستش ارواح، این باور را به صورت‌های مختلف در زندگی خویش بیان داشته است. تاریخ اندیشه بشر شاهد نظریات متعددی در مورد جاودانگی بوده است از جمله: نظریه‌های رستاخیز که، اشاره به بازگشت بدن در عالم پس از مرگ دارد. غزالی و جان هیگ به تأثیر از دین اسلام و مسیحیت، نظریه رستاخیز را پذیرفته‌اند. نظریه جاودانگی غزالی، نظریه رستاخیز (نفس و بدن جدید) است. غزالی مطابق با آموزه‌های دین اسلام، مفهوم روح یا نفس را به‌عنوان حقیقت انسان می‌داند که در تمایز با بدن است. وی اعتقاد دارد این حقیقت، حقیقت روحانی است که بعد از مرگ فناء نمی‌یابد، اما بدن رستاخیز یک بدن جدید است که می‌تواند از هر ماده‌ای خلق شده باشد. جان هیگ مخالف پذیرش روح است. به نظر وی، نظریه جاودانگی روح یک نظریه یونانی است تا این که نظریه مسیحی باشد. جان هیگ انسان را یک واحد فیزیکی-روانی می‌داند و معتقد است حالات ذهنی به حالات رفتاری یا میل به رفتار تحویل می‌یابد و بعد از مرگ، «بدل» شخص برانگیخته می‌شود که دارای همان ویژگی ذهنی و بدنی شخص پیش از مرگ است. اما تأکید بیشتر جان هیگ در رستاخیز بر بازگشت بعد روان شناختی فرد است تا بعد فیزیکی. بنابراین، نظریه جاودانگی جان هیگ، نظریه برانگیختگی «بدل» است، با نظریه غزالی در پذیرش اصل رستاخیز موافق بوده و این که در هر دو نظریه لزومی بر عینیت بدن دنیوی و رستاخیز نیست. در دیدگاه غزالی این بدن می‌تواند از هر ماده‌ای باشد، در حالی که در جان هیگ اساس، بر بازسازی ژنتیک انسان است. هر دو متفکر در پذیرش مفهوم برزخ هم اتفاق نظر، ولی در ماهیت آن اختلاف دارند. از نظر غزالی برزخ جایگاه سعادت و شقاوت است، ولی در دیدگاه جان هیگ عالم برزخ، عبارتند از فرایند زمانمندی است که در آن رشد روحی و اخلاقی فرد بیشتر ممکن می‌گردد. در مفهوم دوزخ فقط غزالی معتقد به آن است در حالی که جان هیگ مفهوم دوزخ را در تعارض با عدل الهی می‌داند و اعتقاد به نجات عام دارد.

کلید واژه‌ها: جاودانگی، رستاخیز، این همانی شخصیت، نفس، بدل، رابطه نفس و بدن

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	
الف-تعریف مسئله.....	۳
ب-سوالات تحقیق.....	۴
ج-فرضیه های تحقیق.....	۴
د-سوابق پژوهشی موضوع.....	۵
ه-بیان روش و مراحل تحقیق.....	۶
و-مروری بر مباحث فصل ها.....	۶

فصل اول: اعتقاد به جاودانگی در بستر تاریخ و از نگاه فلسفه

۱-۱-مقدمه	۹
۲-۱- جاودانگی از نظر ادیان ابراهیمی.....	۱۰
۳-۱- مباحث فلسفی مرتبط با جاودانگی.....	۱۲
۱-۳-۱- معیار این همانی.....	۱۳
۱-۳-۲- رابطه نفس و بدن.....	۱۵
۱-۴-۱- صورت‌های بقاء و جاودانگی.....	۱۷
۱-۴-۱- تناسخ.....	۱۷
۱-۴-۲- بدن مثالی.....	۱۷
۱-۴-۳- روح مجرد از بدن.....	۱۸
۱-۴-۴- رستاخیز(معاد جسمانی).....	۱۸

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۹	۱-۵- مهم ترین دلایل منکرین بقاء
۲۰	۱-۶- بررسی دلایل مخالفین بقاء
۲۱	۱-۷- نتیجه گیری

فصل دوم : جاودانگی از نظر جان هیک

۲۵	۲-۱- مقدمه
۲۸	۲-۲- مبانی و دیدگاه تحقیق پذیری آخری
۳۱	۲-۳- نقد و بررسی نظریه تحقیق پذیری آخری
۳۲	۲-۴- باور به عالم پس از مرگ از دیدگاه جان هیک
۳۴	۲-۵- حقیقت انسان از دیدگاه جان هیک
۳۴	۲-۵-۱- انکار نفس
۳۵	۲-۵-۲- استفاده از دیدگاه رفتارگرایی و کارکردگرایی
۳۶	۲-۵-۳- ملاک این همانی شخص
۳۶	۲-۶- نظریه رستاخیز در پرتو بدل
۳۷	۲-۶-۱- فعل خداوند
۳۷	۲-۶-۲- تبیین جان هیک در باب معقولیت عالم پس از مرگ و جاودانگی
۳۹	۲-۷- نقد و بررسی دیدگاه جان هیک
۴۲	۲-۸- عالم برزخ از دیدگاه جان هیک

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۹-۲- نقد نظریه عالم برزخ جان هیک.....	۴۳
۱۰-۲- دوزخ و نجات عام در نزد جان هیک.....	۴۳
۱۱-۲- نتیجه گیری.....	۴۷

فصل سوم: جاودانگی از نظر غزالی

۱-۳- مقدمه.....	۵۱
۱-۲-۳- مرجع مورد استفاده در اندیشه غزالی در مورد حقیقت انسان.....	۵۴
۲-۲-۳- دیدگاه غزالی در مورد حقیقت انسان.....	۵۴
۳-۳- نفس از دیدگاه غزالی.....	۵۶
۱-۳-۳- اقسام نفس.....	۵۸
۲-۳-۳- تعابیر چهارگانه نفس.....	۵۹
۴-۳- اثبات وجود نفس نزد غزالی.....	۵۹
۱-۴-۳- دلیل شرعی اثبات وجود نفس.....	۶۱
۲-۴-۳- دلیل شرعی اثبات وجود نفس.....	۶۲
۵-۳- تجرد نفس از دیدگاه غزالی.....	۶۲

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۳-۵-۱- دلیل شرعی اثبات تجرد نفس.....	۶۴
۳-۵-۲- ادله تجرد نفس.....	۶۵
۳-۶-۱- وحدت و بساطت نفس در دیدگاه غزالی.....	۶۷
۳-۶-۱- پیشینه بحث در باب وحدت و بساطت نفس.....	۶۷
۳-۶-۲- ادله غزالی در باب وحدت و بساطت نفس.....	۶۸
۳-۷-۱- حدوث نفس از دیدگاه غزالی.....	۶۸
۳-۷-۱- پیشینه بحث از حدوث.....	۶۸
۳-۷-۲- حدوث نفس از نظر غزالی.....	۶۹
۳-۸-۱- رابطه نفس و بدن.....	۷۰
۳-۹-۱- بقاء نفس از دیدگاه غزالی.....	۷۱
۳-۹-۱- ادله شرعی بقای نفس.....	۷۱
۳-۹-۲- ادله عقلی اثبات بقای نفس.....	۷۳
۳-۱۰-۱- نقد و بررسی دیدگاه غزالی در باب نفس.....	۷۴
۳-۱۱-۱- معاد جسمانی از دیدگاه غزالی.....	۷۶
۳-۱۱-۱- نظریه غزالی در باب معاد جسمانی.....	۷۷
۳-۱۱-۲- نقدهای وارد شده بر نظریه بدن جدید.....	۷۸
۳-۱۱-۳- پاسخ غزالی بر نقدهای وارد شده بر نظریه بدن جدید.....	۷۹
۳-۱۲-۱- سرنوشت بشر پس از مرگ.....	۸۱
۳-۱۳-۱- نتیجه گیری.....	۸۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۸۲	۴-۱- مقدمه.....
۸۷	۴-۲- توحید مبنای باور به حیات پس از مرگ در عالم دیگر.....
۸۸	۴-۳- حقیقت انسان.....
۸۸	۴-۳-۱- حقیقت انسان از دیدگاه غزالی.....
۸۹	۴-۳-۲- ملاک این همانی از دیدگاه غزالی.....
۸۹	۴-۳-۳- رابطه نفس-بدن از دیدگاه غزالی.....
۹۰	۴-۳-۴- حقیقت انسان از دیدگاه جان هیك.....
۹۱	۴-۳-۵- ملاک این همانی از دیدگاه جان هیك.....
۹۱	۴-۳-۶- رابطه نفس-بدن از نظر جان هیك.....
۹۱	۴-۴- مفهوم رستاخیز.....
۹۱	۴-۴-۱- بدن برانگیخته شده در غزالی.....
۹۱	۴-۴-۲- بدن برانگیخته شده در جان هیك.....
۹۲	۴-۵- مفهوم برزخ و دوزخ.....
۹۲	۴-۵-۱- مفهوم برزخ در جان هیك.....
۹۲	۴-۵-۲- مفهوم دوزخ در جان هیك.....
۹۳	۴-۵-۳- دیدگاه غزالی در باب دوزخ و برزخ.....
۹۵	نتیجه گیری.....
۹۷	فهرست منابع و مآخذ.....
۱۰۵	چکیده انگلیسی.....

مقدمه

الف- تعریف مسأله:

بحث از جاودانگی از اهمیت ویژه‌ای در میان انسان‌ها، مخصوصاً پیروان ادیان ابراهیمی برخوردار است. تاریخ اندیشه‌ی بشری شاهد نظریات بسیار متعددی در این مسئله بوده است. با دقت در نظریات حیات پس از مرگ درمی‌یابیم، در رابطه با جاودانگی چهارتلقی وجود دارد:

۱. جاودانگی نیاکانی که بر پیوند خویشاوندی و خانوادگی تأکید می‌کند. پدران از طریق فرزندان خود ادامه حیات می‌دهند و فرزندان از طریق آیین‌ها اجتماعی روابط زنده را با پدران خود حفظ می‌کنند.
۲. در جاودانگی فرهنگی تأکید بر روابط اجتماعی است. یک جامعه به کمک حافظه فرهنگی و جمعی خود روابط مستمر مرده‌ها و زنده‌ها را حفظ می‌کند.
۳. جاودانگی تجربی مرگ را با حیات ادغام می‌کند و از طریق پذیرش مرگ و فرارفتن از مرگ در حالت خلسه در حالی که فرد زنده است، امکان‌پذیر می‌شود.
۴. جاودانگی اسطوره‌ای بقای شخص را بعد از مرگ تصور می‌کند که به دو صورت مطرح شده است:
الف- بقاء در همین عالم است. این نظریه تناسخ نامیده می‌شود. در آیین بودا و هندو می‌توانیم مشاهده کنیم.

ب- حیات پس از مرگ درعالم دیگر است. ادیان ابراهیمی مستلزم چنین دیدگاهی هستند. بنابراین، جاودانگی اسطوره‌ای به تبیین عالم پس از مرگ و سرنوشت انسان می‌پردازد و با دو مقوله انسان‌شناسی و معادشناسی رابطه مستقیم دارد. در مقوله انسان‌شناسی حیات پس از مرگ در عالم دیگر، مستلزم این همانی شخصیت و در مقوله معادشناسی نوع محاکمه افراد و محل‌هایی عذاب و پاداش و نوع عذاب و پاداش مورد بحث قرار می‌گیرد. به‌عنوان مثال، در آیین مسیحیت، مسیح منجی و داور می‌باشد و بهشت و دوزخ مکان‌های دائمی عذاب و پاداش هستند.

جان‌هیگ و غزالی، هر دو در بستر ادیان ابراهیمی نظریه حیات پس از مرگ در عالم دیگر را پذیرفتند. غزالی بین نفس و بدن تمایز گذاشته، حقیقت انسان را نفس و بدن را ابزاری برای نفس می‌داند. نفس بعد از مرگ جسمانی باقی می‌ماند و در روز حشر بدن جدید به نفس اعطا می‌شود. نفس بعد از سپری کردن دوران برزخ یا در بهشت و یا در دوزخ تا ابد سکونت می‌یابد.

جان‌هیگ سخن گفتن از جاودانگی روح را بیهوده می‌داند و تحت تأثیر نظریه رفتارگرایی معتقد دارد، انسان یک واحد فیزیکی-روانی است و شخصیت او ناشی از وجود روح در انسان نیست. زمانی که شخص به عنوان واحد فیزیکی-روانی در این عالم بمیرد، از نظر جان‌هیگ بدل او در عالم دیگر به عنوان واحد فیزیکی-روانی برانگیخته می‌شود. اما در رستاخیز انسان آن چه که از نظروی از اهمیت بیشتری

برخوردار است ، خلقت دوباره بعد روان‌شناختی فرد در عالم رستاخیز می باشد. با وجود این ، جان هیك بر شباهت بدنی اشاره دارد.

جان‌هیك در پذیرش مفهوم برزخ با غزالی اتفاق نظر دارد ، ولی در ماهیت آن نه . در جان هیك برزخ محل تکامل روحی و اخلاقی فرد است . مفهوم دوزخ در اندیشه وی در تعارض با عدل الهی قرار می گیرد. غایت خداوند در نظر جان هیك تحقق خیر ازلی برای هر یک از افراد بشر است و براساس اندیشه پلورالیسم دینی وی ، تمامی پیروان ادیان به خیر ازلی در عالم رستاخیز دست می یابند.

این دو متفکر، در اصل پذیرش رستاخیز و مفهوم برزخ اختلاف ندارند در چگونگی آن و ملاک این همانی و مفهوم دوزخ اختلاف دارند. این پایان نامه به تبیین دیدگاه هر دو متفکر در مورد جاودانگی می‌پردازد و در مورد نقاط اشتراک و افتراق آن دو داوری می‌کند.

ب- سؤال‌های اصلی تحقیق:

۱. نظریه بدل جان‌هیك چیست و چه تصویری از جاودانگی ارائه می‌دهد؟
۲. در اندیشه‌ای غزالی چه تصویری از جاودانگی می‌توان ارائه داد؟
۳. نقاط اشتراک این دو متفکر در باب جاودانگی در چیست؟
۴. نقاط افتراق آن در باب جاودانگی کدام است؟

ج- فرضیه‌های اصلی تحقیق:

۱. براساس نظریه بدل جان‌هیك، بدن مادی بعد از مرگ نابود شده و در رستاخیز بدل فرد به‌عنوان یک واحد فیزیکی-روانی دوباره خلق می‌شود و لذا جاودانگی در نظریه او، جاودانگی شخصیت روان‌شناختی افراد است و لزومی بر عینیت بدن دنیوی و اخروی وجود ندارد.
۲. براساس نظریه غزالی ، بدن مادی بعد از مرگ نابود شده ، نفس باقی می‌ماند. اما برای تحقق وعده‌ها و لذت‌های جسمانی بدنی جدید برای نفس خلق می‌شود.

۳. جان هیگ و غزالی بر مبنای اعتقاد به خدا و صفات عدالت و قدرت و حکمت خداوند استمرار حیات انسان بعد از مرگ جسمانی پذیرفتند و اعاده بدن مادی را محال می‌دانند و لزومی بر عینیت بدن دنیوی و اُخروی نمی‌بینند. هر دو متفکر پذیرش آگاهانه اعمال را مطرح کردند و در پذیرش برزخ اتفاق نظر دارند.

۴. در نظریه جان‌هیگ، ملاک این همانی شخصیت حافظه و بدن و اما تأکید بیشتر جان هیگ بر حافظه و قالب روان شناختی فرد است تا شباهت بدنی. از این رو، آنچه در رستاخیز حائز اهمیت قرار می‌گیرد، بازگشت بعد روان‌شناختی انسان است نه عینیت بدن. مفهوم دوزخ در اندیشه وی در تعارض با عدل الهی قرار می‌گیرد. نظریه عدالت خداوند یک نتیجه پیروزمندانه در تحقق کامل غایت خداوند را انتظار دارد و حکم می‌کند هر یک از آلام و درد بشری به خیری که مراد خداوند است، منتهی شود و پیروان همه ادیان می‌توانند به نجات و رستگاری دست یابند.

در اندیشه غزالی ملاک این همانی شخص نفس و رستاخیز خلق بدن جدید برای نفس است و دوزخ مکان دائمی عذاب است. جاهیک و غزالی در ماهیت برزخ اختلاف نظر دارند.

د- سوابق پژوهشی موضوع:

در باب مسئله جاودانگی، پژوهش گسترده‌ای صورت گرفته است، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
مقاله: بررسی جاودانگی انسان از منظر ملاصدرا، نویسنده ملیحه صابری، درباره مرگ و پس از آن، ترجمه و تألیف محیاسادات اصغری، خلود و جاودانگی در حیات اخروی، نویسنده ماهرخ شعبان‌زاده، تأملی در باب جاودانگی، سوآن مایکل، لطف‌الله جلالی، بررسی انتقادی براهین علیه جاودانگی و بقای نفس، قاسم پورحسن، بررسی جهان پس از مرگ در ادیان، اکرم امانی.

پایان نامه: جاودانگی نفس از منظر ملاصدرا و اسپینوزا، پژوهشگر مهناز توکلی، نفس و جاودانگی از دیدگاه فیلسوفان نیمه اول قرن بیستم و مقایسه آن با علامه طباطبایی^(ره)، پژوهشگر فائزه سادات خردمند، بررسی آراء دی.زد.فیلیس درباره جاودانگی و بقاء نفس، بر مبنای کتاب مرگ و جاودانگی، حمیده قتالی.

کتاب: بقا روح پس از مرگ (بانضمام متن عربی) تصنیف خواجه نصیرالدین طوسی؛ با شرح ابو عبدالله زنجانی؛ ترجمه زین‌الدین کیانی‌نژاد، جاودانگی نفس از دیدگاه عقل و وحی، نگارنده محمدرضا عدنانی، روح و جاودانگی آن: جهان ابدیت، ترجمه و تألیف محمد عبادزاده کرمانی، بقای روح یا جسم؟، تألیف پرویز تاجداری، جاودانگی انسان، نویسنده: گروه محققان معاونت پژوهشی و آموزشی مرکز اسلامی. جاودانگی، رضا اکبری

اما این پژوهش با این عنوان تلاش تازه است و درصدد ایجادتطبيق عمیق میان دو متفکر اسلامی و مسیحی است.

۵- بیان روش و مراحل تحقیق

روش تحقیق توصیفی و تحلیلی و تطبیقی دودیدگاه و روش کار کتابخانه‌ای است.

و- مرور بر مباحث فصل‌ها

این پایان نامه شامل چهار فصل است. درفصل اول ازیک سو، بحث از تاریخچه باوربه جاودانگی درادیان و ملل باستان وادیان ابراهیمی و از سوی دیگر، مباحث فلسفی مربوط به جاودانگی، ملاک این همانی مورد بررسی قرار گرفته است که با توجه به این مباحث، صورت‌های گوناگون جاودانگی بیان شده است و این نتیجه حاصل شد نمی‌توانیم به این سوال آیا امکان دارد انسان بعد از مرگ بقاء یابد پاسخ منفی دهیم. مبحث فصل دوم به نظریه جان هیک در باب جاودانگی اختصاص دارد. در این فصل از نظریه تحقیق پذیری آخروی جان هیک و حقیقت و ملاک این همانی انسان از نظروی بحث شده است و تبیین وی از نظریه جاودانگی بدل ارائه شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. در پایان فصل تصور جان هیک از مفهوم برزخ و دوزخ بیان شده است.

در فصل سوم نظریه غزالی در مورد جاودانگی بیان شده است. مباحث این فصل از یک سو، به حقیقت انسان از دیدگاه غزالی و نفس و اقسام نفس و معنای آن و حدوث و تجرد و بقای نفس و معاد جسمانی و تصویر وی از برزخ و دوزخ و از سوی دیگر به نقد و بررسی آراء غزالی اختصاص داده شده است. فصل چهارم بیان نقاط اشتراک و افتراق نظریه جان هیک و غزالی در باب جاودانگی است که مباحث، نگرش توحیدی، مفهوم رستاخیز، این همانی، رابطه نفس و بدن، مفهوم برزخ و دوزخ مقایسه شده است. در نتیجه گیری، نتیجه‌ی که از مقایسه دو نظریه بدست آمده را بازگو شده است.

فصل اول

اعتقاد به جاودانگی در بستر تاریخ و از نگاه فلسفه